

Володимир Лещук

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Безперечно, Україна переживає нелегкі часи. В умовах військової агресії актуалізується питання військово-патріотичного виховання в школі. Реалії життя зумовлюють посилення військово-патріотичного виховання старшокласників з огляду на те, що юнацький вік характеризується виробленням світогляду, переконань, характеру, життєвим самовизначенням, бурхливим розвитком самосвідомості. Актуальність заявленої нами проблеми зумовлюється водночас процесом становлення України як єдиної політичної нації. Однак ґрунтовних досліджень у цьому напрямку відчутно недостатньо.

Аналіз досліджень з проблеми. У визначенні змісту, суті, методики формування організаційних форм з виховання у підлітків патріотизму особливу роль зіграли П. П. Блонський, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренко, І. І. Огієнко, В. О. Сухомлинський, С. Т. Шацький та ін.

Питання військово-патріотичного, патріотичного, громадянського виховання стали предметом наукових досліджень останніх років. Це, передусім, роботи О. Абрамчук, В. Бебика, Т. Вайди, М. Головатого, Є. Головахи, К. Дорошенко, М. Зубалій, В. Івашковського, В. Макаренко, С. Матвієнко, В. Москаленко, П. Онищука, Г. Пустовіта та ін.

Однак, практика військово-патріотичного виховання в школі потребує подальшого вивчення й узагальнення.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних положень щодо суті, мети, завдань військово-патріотичного виховання в школі та висвітленні досвіду його організації із старшокласниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ретроспективний аналіз проблеми засвідчує, що обов'язок служіння Батьківщині з давніх-давен вважався священним і визнавався найвищою цінністю.

Сучасні дослідження стверджують, що складовою системи національного виховання є військово-патріотичне, що передбачає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання Української держави. Воно покликане формувати громадянина-патріота, виробляти у нього глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, спонукати до фізичного самовдосконалення, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його Збройних Сил.

Доведено, що військово-патріотичне виховання – цілеспрямований, організований процес формування готовності юнаків старшого шкільного віку до строкової військової служби в Збройних Силах України. Його зміст

визначається Конституцією, законами України, військовою Присягою та військовими статутами.

У Національній доктрині розвитку освіти говориться: «Національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його головна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних відносин. Головними складовими національного виховання є громадянське та патріотичне виховання» [1, с. 5].

Домінантою військово-патріотичного виховання учнівської молоді є, передусім, формування усвідомлення таких понять, як «патріотизм», «громадянськість», «відповідальність».

Ми поділяємо висновок, зроблений А. Т. Світлицьким, В. І. Межейко, що «патріотизм є системоутворюючим поняттям національної свідомості та самосвідомості народу, яка відображається в любові до України, надії та вірі на краще майбутнє суспільства, знанні історії та надбань народу, гордості та відданості своїй Батьківщині в готовності та практичній діяльності заради України» [2, с. 9].

На нашу думку, варто погодитися з К. І. Чорною в тому, що «критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті» [3, с. 15].

Вся система нашої роботи з військово-патріотичного виховання (гімназія № 21 імені М. Кравчука, м. Луцьк) зі старшокласниками ґрунтувалася на вищезначених теоретичних положеннях наукових досліджень та нормативно-правових документів, зокрема положення концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді [4].

У цьому документі зазначено: метою допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді є:

- визначення основних напрямів удосконалення допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді;
- забезпечення єдності навчання, виховання, розвитку і психологічної підготовки молоді до захисту Вітчизни;
- вироблення єдиних поглядів на проблему виховання патріота і громадянина;
- визначення ролі державних органів в організації та проведенні допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді;
- удосконалення педагогічних форм і методів навчання молодці основ військової справи;
- формування у молоді високої патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України.

- узгодження дій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо цілеспрямованої підготовки молоді до захисту Вітчизни;

- створення системи шефських зв'язків військових частин і вищих військових навчальних закладів з навчальними закладами, в яких проводиться допризовна підготовка, взаємодії з ветеранськими та іншими громадськими організаціями патріотичного спрямування.

Завданнями військово-патріотичного виховання молоді є:

- формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей;

- виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи;

- формування здібностей до аналізу зовнішньої та внутрішньополітичної обстановки, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі і світі, свою роль та місце в цих подіях, а також у підтриманні незалежної обороноздатності країни;

- створення нормативно-правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України;

- формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, відповідного рівня фізичної підготовки та витривалості;

- підвищення престижу військової служби, військово-професійна орієнтація молоді, формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту української держави і служби у ЗСУ та інших військових формуваннях, здійснення конкурентного відбору кандидатів для вступу у вищі військові навчальні заклади і проходження військової служби за контрактом;

- створення системи військово-патріотичного виховання.

Конституція України, вищезазначена концепція, державний стандарт базової і повної середньої освіти, національна програма відродження та розвитку Українського козацтва на 2000–2005 роки, затверджена 15.11.2001 року, програми з навчальної дисципліни «Захист Вітчизни» (для 10–11 кл., К, 2010 [5], програми роботи гуртків були основним методичним забезпеченням у нашій роботі.

Безумовно, найбільш поширеною й традиційною формою навчання, де реалізовувалися вищезазначені мета і завдання з військово-патріотичного виховання був урок, зокрема при вивченні навчального предмета «Захист Вітчизни».

Ми ж зупинимось на висвітленні досвіду організації військово-патріотичного виховання із старшокласниками в гімназії №21 імені Михайла Кравчука.

Розширенню, доповненню знань, поглибленню їх, закріпленню вмінь та навичок, підготовці до вивчення предмета «Захист Вітчизни» сприяють заняття гуртків «Влучний стрілець», «Юний стрілець», робота яких

спрямована на реалізацію завдань військово-патріотичного виховання.

Особливість роботи гуртків в тому, що сюди приходять учні добровільно. Так, гурток «Юний стрілець» проводиться у 8–9 класах під керівництвом викладача предмета «Захист Вітчизни». Основна мета гуртка – сформувати у старшокласників готовність у будь-який час стати на захист Вітчизни. Зміст навчально-виховного матеріалу гуртка передбачає засвоєння як теоретичних знань, так і практично-прикладних умінь та навичок. Заняття в гуртку проводиться два рази на тиждень по 1,5 години. Передусім на заняттях гуртка старшокласники знайомляться з правилами поведінки зі зброєю, заходами безпеки при її застосуванні. Окрім того учні вивчають основи техніки стрільби, відпрацьовують прийоми у виконанні стрільби, освоюють тактику стрільби. Окремі заняття гуртка присвячені екскурсіям до військової частини, музею військової техніки. Підсумкові заняття гуртка проводяться у вигляді конкурсів та змагань, присвячених Дню Збройних Сил України, Дню захисника Вітчизни, Дню виведення радянських військ з Афганістану, Дню ветерана. Під час змагань-конкурсів гуртківці демонструють свої знання видів зброї, вміння й навички виконання пострілу з пневматичної гвинтівки тощо.

Водночас на заняттях гуртка достатньо уваги приділяється розвитку фізичної витривалості школярів, психолого-емоційної витримки, уваги, волі, швидкості рухів, спритності тощо.

Значне місце займають заняття з засвоєнням правил гігієни сну, особистої гігієни, профілактики травматизму. Звертається увага на шкідливість куріння та алкоголю для фізичного здоров'я. Весь комплекс занять гуртка спрямований на формування здорового способу життя, розвитку в старшокласників загальнолюдських та національних цінностей. Особливо звертаємо увагу на формування почуття колективізму, толерантності, взаємодопомоги та взаємопідтримки, честі, гідності, любові до своєї школи, рідного міста, своєї країни, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини.

Вихованню у старшокласників ідеалу людини-патріота, захисника Вітчизни сприяє і вивчення козацьких традицій та звичаїв. Щороку 14 жовтня, в день Святої Покрови Богородиці, покровительки козацтва, проводимо «Козацькі забави». При цьому значне місце мають рольові ігри, де учні виконують роль козаків, отаманів, розвідників. Спритність, майстерність, швидкість дій, а також мислення мають місце при проведенні ігор. До проведення цих свят учні готують символіку та атрибутику, завдання-запитання з історії козацтва в Україні.

Відповідно розробленої програми проведення комплексних навчально-тематичних екскурсій з учнівською та студентською молоддю «Моя країна – Україна» на виконання Наказу Міністерства освіти і науки України № 286 від 06.04.2007 р. проводяться екскурсії «Шляхами козацької звитяги» (Луцьк-Берестечко-Пляшева), «Поле козацької слави» (Історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви»). Метою таких екскурсій було передусім знайомство із історичною та культурною

спадщиною українського народу, використання його героїчних традицій для формування у школярів високої патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України.

Набуті знання та навички під час циклу різноманітних занять сприятимуть підвищенню рівня готовності старшокласників до виконання конституційного громадянського обов'язку щодо захисту Вітчизни.

Ми переконані: якість військово-патріотичного виховання залежить не тільки від використання різноманітних технологій чи певної кількості проведених заходів, а й від творчої діяльності вчителя у поєднанні з ініціативою, творчістю та активністю учнів. Особливого значення ми надаємо усвідомленню старшокласників у необхідності військово-патріотичного виховання як надійного шляху до формування свідомого і відповідального захисника Вітчизни, до збереження найвищої цінності – людського життя.

Акцентуємо, що ефективність гурткової роботи буде забезпечена за умови узгодженості з усією системою загальношкільних заходів з військово-патріотичного виховання.

Ми вважаємо, що військово-патріотичне виховання старшокласників має достатній вплив на формування їх національної свідомості, громадянськості, патріотизму, відповідальності, почуття обов'язку захисника своєї Батьківщини. Різноманітність форм організації означеного напрямку виховання у єдності зусиль школи, громадськості, сім'ї принесе свої позитивні результати. Суттєвим при цьому зазначаємо доцільність професійного педагогічного керівництва військово-патріотичним вихованням у школі.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні потенційних можливостей впливу сім'ї, школи, громадськості, єдності їх зусиль, спрямованих на посилення військово-патріотичного виховання учнів, а також історико-дослідницької роботи учнів у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7. – С. 4–9.
 2. Запорізька обласна концепція патріотичного виховання громадян України / [А. А. Світлицький, В. І. Межейко, Н. Ф. Власова та ін.]. – Запоріжжя : Акцент, 2009. – 32 с.
 3. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: науково-методичний посібник / [І. Д. Бех, К. І. Чорна, К. О. Журба та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 240 с.
 4. Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді // Державний вісник України. – 2002. – № 21. – С. 15–19.
 5. Захист вітчизни : підручник для учнів 11 кл. загальноосвіт. навч. закл / [Пашко К. О., Герасимів І. М., Щирба Ю. П., Фука М. М.]. – Тернопіль : Астон, 2011. – 280 с.
-